

Fafo-konferanse, Oslo 15. august 2015:

Permanent midlertidighet?

Fafo-konferansen startet i Kina, der en fagbevegelse er i ferd med å reise seg. På hjemmefronten går diskusjonen om midlertidige ansettelser er et gode eller onde. Og vi ble minnet om at slaveri og ytterste fattigdom fortsatt er en del av virkeligheten, også i Norge.

Fra stabilitet til sårbarhet?

– De nordiske arbeidsmarkedene er i hovedsak velregulerte og preget av

stabilitet, men forskjellene har økt og en del har problemer med å få et stabilt fotfeste i arbeidslivet, sa sesjonsleder og seniorforsker i forskningsinstituttet Jon Erik Dølvik. Ser vi fremveksten av en ny underklasse også i Norden – hvem tilhører i så fall den? Hvilke verktøy kan arbeidslivets parter og myndighetene ta i bruk for å motvirke tendensene til økte forskjeller? Halvparten av all ungdom i arbeid i Norden er midlertidig ansatt. Hvilke virkemidler har vi i denne sammenheng? Og hva

betyr ØSEU for arbeidsmarkedet, var spørsmålene som ble stilt.

Det klasseløse samfunn?

– Gir det mening å snakke om et klasseløst samfunn i Danmark i det 21. århundre? spurte Niels Ploug, direktør for personstatistikk i Danmarks Statistikk. Det finnes i hvert fall fattige og rike, og her er det store forskjeller, sa han.

– Arbeidsmiljøspørsmål handlet tidligere om røyk, støy skitt og at man ikke blir syke av arbeidet. Nå er det meste av dette blitt betydelig bedre. Vi ser forskjeller, hvor vi kommer fra. Til og med organer som Verdensbanken sier at store lønnsforskjeller er et problem i et samfunn.

– Overklassen utgjør 2,1 prosent av den danske befolkningen, høyere middelklasse 7–12 prosent. Middelklassen 30 prosentarbeiderklassen 42 prosent. Under-

klassen – det vil si de som ikke deltar i arbeidslivet, utgjør 15 prosent av befolkningen. Disse tallene er forholdsvis like i de nordiske landene.

Disse gruppene bor forskjellige steder, sa han og viste et anmarkskart med store variasjoner. I underklassen er for eksempel 60 prosent av mennene ikke gift og 42 prosent av kvinnene er enslige. Skolekarakterer faller også katastrofalt i forhold til klassetilhørighet.

Unge utenfor arbeidslivet

Unge utenfor arbeidslivet, er de på terskelen til jobb eller trygd? Spurte Anne Hege Strand, forsker ved Fafo.

– Det er massearbeidsløshet blant unge i Europa, og i 2010 sto 120 000 unge i Norge utenfor arbeid og skole.

Hvem er de? Og hvem oppsøker NAV? Den gruppen unge med sammensatte behov Noen med rusrelaterte problemer, noen med barnevernsrelaterte problemer, noen innvandrere. Den andre gruppen er de som har valgt feil på videregående og de som mangler lærlingplasser.

– En må møte begge disse gruppene, men aller først må en hjelpe de som ikke trenger mye hjelp. De kan altfor lett skli i gruppen med sammensatte problemer. En må gjøre alt for å unngå permanent utenforskap fra arbeidslivet

Midlertidige stillinger

16 prosent av den svenske arbeidsstokken er midlertidig ansatt, mot sju prosent i Norge og mellom sju og åtte prosent i Danmark.

– En må minske adgangen til midlertidige stillinger, sa Jørgen Svalund, som er forsker ved Fafo. Midlertidige stillinger kan være en bro inn i arbeidslivet eller til andre midlertidige stillinger. Statistikk fra de nordiske landene viser at flere midlertidige stillinger fører til færre faste jobber.

Lavere organisasjonsgrad er alvorlig. Vi trenger et tettere samarbeid mel-

Organisasjonsgraden i fagforeninger går ned i Norge, og det er en trussel mot den norske modellen, sa Gerd Kristiansen, leder i LO.

– Små lønnsforskjeller er et gode og en dyd, men Norge kan ha nytte av noe større lønnsforskjeller for å få bedre kompetanseutnyttelse, sa administrerende direktør i NHO, Kristin Skogen Lund.

lom utdanningsinstitusjonene, NAV og arbeidslivet for å unngå at så mange faller utenfor, sa LO-leder Gerd Kristiansen. Et løsarbeidssystem er ikke holdbart. Det er viktig å gjenreise A-en i NAV, det vil si

– Det er lite bruk av midlertidige ansettelser i det private arbeidsliv, noe mer i det offentlige, sa Kristin Skogen Lund, administrerende direktør i NHO. Norge har rause permisjonsordninger, og vi trenger også midlertidig ansatte for å dekke opp for permisjoner. Norge er et av landene i verden med minst lønnsforskjeller, her kan en få bedre kompetanseutnyttelse ved å øke lønnsforskjellene noe.

– Ekstrem likhet og ekstrem ulikhet er dårlig begge deler, og det gjelder å ligge et optimalt sted på skalaen mellom disse to. Små lønnsforskjeller er gode og en dyd. Norge har ganske optimale forhold, men kan ha bruk for større lønnsforskjeller, sa Lund.

– Både teknologi og innvandring er drivkrefter for større lønnsforskjeller. Så mye som av jobbene som finnes i dag, kan overtas av roboter, ifølge forskere. Innvandrerbefolkningen har generelt lavere kompetanse og presser lønnskalaen nedover. Krefter trekker i retning av mindre stabilitet. Norge tåle midlertidig ansatte og økte lønnsforskjeller videre.

– Tilknytning til arbeidsmarkedet for flest mulig, er viktig. Vi trenger en kamp mot arbeidslivskriminalitet og

mot underskogen av useriøse aktører, avsluttet hun.

I debatten som fulgte ble det fremholdt at det ikke er et press nedover på lønninger som er problemet, men mangelen på kontroll av useriøse foretak. I Norge oppgir 70 prosent av firmaene i byggebransjen at de har tappt kontrakter til svart arbeid. En regner med at 50 prosent av i byggebransjen driver svart. Dette er et alvorlig problemlere hadde tro på oppdemming av svart arbeid i norsk arbeidsliv.

Bemanningsbransjen er en viktig bro inn i arbeidslivet og er også viktig for fleksibilitet, sa Kristin Skogen Lund. Men deler av bemanningsbransjen blir leverandører av hele entrepriser, og det er feil. Er de da underentrepriselverandører eller vikarbyrå? Det er her problemene, melder seg, sa hun.

Norge i svart, hvitt og grått

Under tittelen «Anstendighet, uanstendighet og kriminalitet i arbeidslivet. Norge i svart, hvitt og grått» snakket Espen Egil Hansen, sjefredaktør i Aftenposten om den digitale tyngdekraften som har truffet mediebransjen først og som han mener vil komme til alle.

En voksende gruppe i arbeidslivets gråsoner er blitt det fasjonable prekariat, og her viste han til journalister og frilansere av alle slag. Prekariat er et begrep innen sosiologi og økonomi som innbefatter en eksistens uten forutsigbarhet eller sikkerhet, noe som påvirker både den materielle og psykologiske velfer-

den. Andelen arbeidstakere som jobber, men som ikke har fast jobb, vokser i hele den vestlige verden.

Annonsekronene går i dag ut av landet til Facebook og Google og ikke lenger til avisene, som dermed mister størstedelen av sine tradisjonelle inntekter. Datamaskinene blir dobbelt så kraftige hvert annet år. Internett kobler alt sammen, og terskelen for å starte noe nytt blir lavere. Digitale nyvinninger innenfor alle områder sprer seg i en enorm hastighet. En slik omstilling må antakeligvis langt flere bransjer takle, og dette er bare begynnelsen av den digitale utviklingen Hansen

– Aftenposten må utvikle og holde på egen arbeidskraft. Vi må tilpasse oss og gripe mulighetene, sa han videre.

– Kan Aftenposten klare seg uten fast ansatte journalister? spurte Frank Lynum, klubbleder for Journalistlaget i Aftenposten.

– Redaksjonell kultur er viktig, ødelegger du den, ødelegges kvaliteten. Fast ansatte og redaksjonskultur sikrer kvalitet og selvstendighet videre.

– Anstendighet preger de fleste bransjer. Noen preges av multikriminalitet og utnyttelse av arbeidstakere: brudd på arbeidsmiljøloven, skattesnusk, svart arbeid, sosial dumping og for lav lønn. Finner du det ene, finner du stort sett også det andre, sa Kristin Alsos og Anne Mette Ødegård, som er forskere Fafo.

Multikriminalitet har alvorlige konsekvenser; det utkonkurrerer seriøse bedrifter.

Det finnes risikofaktorer og risiko-bransjer, disse preges av stor kontant-omsetning og lange kontraktkjeder. Byggebransjen, renhold, uteliv, restaurant, landbruk, transport, fiskeri, bilpleie og utenlandske bemanningforetak er mest utsatt.

Når arbeidstilsynet kommer til et utested, finner de ofte at de ansatte har for lang arbeidstid, dette er utfordring n én. De sier det er for dyrt å holde seg til reglene. I tillegg kommer videresalg av smuglervarer og svart arbeid.

I transportbransjen er utfordringen først og fremst lavtlønnskonnkurransen. Renholdsbransjen har alle problemene.

I mange bransjer leies det inn vikarer selv om en har behov for permanent arbeidskraft. De ansatte går i vikariater og har ingen lønn mellom oppdrag. Malerbransjen spør om norske hjem er

et tapt marked for seriøse bedrifter. Her er konkurranse.

Spørreundersøkelser viser at anslagsvis prosent av BNP regnes å være svart arbeid. Eksempelvis er halvparten av alle renholdsjobber svarte. Her får en for øvrig høyere prosent på web enn på telefon, noe som viser at folk kanskje ikke er helt komfortable med svarene de gir.

Slaveri i arbeidslivet?

Geir Gamborg-Nielsen: distriktssekretær i Norsk Arbeidsmandsforbund spurte om det fantes slaver i arbeidslivet, og svarte bekreftende: Det finnes stadig slaver i Norge. I hans jobb kommer de stadig over folk som har slavelignende arbeidsforhold.

– Når du har ingenting, er alt bedre, sa han. De kan for eksempel være lokket til Norge av bakmenn, og når de kommer hit, får ikke jobbene er lovet.

– Folk blir truet til hvitvasking av store pengesummer, og de blir utsatt for trusler. Arbeidsgivere truer barn, foreldre, også fagforeningsansatte. Dette er renommerte firmaer, sa Gamborg-Nielsen, og spurte om det burde være

så lett som det er i dag å etablere egen virksomhet. Vi ser også miljøer som har tilknytning til mafia, både asiatiske og europeiske. Disse kriminelle miljøene er også konkursryttere, og her er det mange menneskeskjebner i kjølvannet, sa Gamborg-Nielsen.

– Jeg vil si at det generelt er lav kunnskap om hvor mange mennesker som blir grovt utnyttet i arbeidslivet i . Når vi kjøper tjenester skal vi huske at kan være ofre. D kan være de mest serviceinstitte: De har alt å tape, avsluttet han.

Korrupsjon og gråsoner i arbeidslivet

Tor Dølvi, spesialrådgiver i Transparency International, fortalte at EUs første rapport om korrupsjon anslår beløpene til å være 1 000 milliarder innen EU. Økokrim har laget en truselvurdering for Norge, og sier at korrupsjon tiltrekkes av områder med lav transparens. Spesielt utsatte bransjer er finans og fiskeri.

Korrupsjon er definert som misbruk av makt for å oppnå privat fordel.

– Det er en glidende overgang fra slurv til slapphet til korrupsjon i Norge

Trioen med Ion Cantaragiu Rasturne på saksofon, Solfrid Molland, sang og trekkspill og Torstein Kinn på bass, underholdt i pausen. Rasturne var ansatt i Nicolae Ceaucescos statsorkester, nå spiller han ofte utenfor Nationaltheatret og på Aker Brygge i Oslo.

undervurderes konsekvent faren for korrupsjon, sa Dølvi. Han foreslo egne korrupsjonsprogrammer, og at en kun bruker to leverandørledd. Det er alltid en risiko for korrupsjon og arbeidsmiljøkriminalitet der leverandørkjedene blir for lange.

Den ultimate sårbarheten tigging og gatearbeid

Anne Britt Djuve, forskningssjef i Fafo, snakket om tigging og gatearbeid blant tilreisende fattige fra Romania.

En ny studie forsøker å få svar på noen av spørsmålene rundt den forholdsvis nye situasjonen hvor fattige fra Romania kommer til Skandinavia. Hvor mye penger tjener de og hvem får dem? Hvordan opplever de Skandinavia? Er dette en permanent situasjon?

Andelen romfolk rumenske i Stockholm var 86 prosent, i Oslo 63 prosent og i København 52 prosent. Resten var fattige rumenere.

Hver informant ble intervjuet i en time. I alle spørreundersøkelser er det folk som legger litt på og trekker fra, så

her er det gjort vanlige justeringer.

Et av spørsmålene boforhold i hjemlandet. Har de kjøkken? Innlagt vann? Varme? De fleste har ingen av delene. En stor har aldri gått på skole. Når de blir spurt om når de sist hadde fast jobb, svarer svært mange av de eldre at de mistet jobben i 1989, da Romanias diktator, Nicolae Ceau escu, falt. Han hadde blant annet et eget statsorkester mange romfolk musikere.

Undersøkelsen viste ingen indikasjoner på bakmenn, men likevel en stor sårbarhet for utnyttning, særlig de som får en fot innenfor arbeidsmarkedet. I den grad det finnes bakmenn, finnes de i arbeidsmarkedet, sa Djuve. føler seg ikke beskyttet av politiet, og er utsatt for utpresing og tyveri fra andre hjemløse.

Kvinner med rombakgrunn i Oslo blir styggest behandlet av de undersøkte i Skandinavia. Men det har ingen betydning for om de vil tilbake til Norge eller ikke.

Nicolai Astrup fra partiet Høyre viste til en politirapport fra 2012 som viste at 650 rumenere

ble dømt for vinningskriminalitet i 2012 og to for menneskehandel.

– Menneskehandel er ikke vanlig i denne gruppen, men lovbrudd er, svarte Djuve.

Arne Vegard Haug, førsteamanuensis BI, spurte om politiet gir et fortenget bilde av situasjonen? Grunnlaget for initiativ for tiggerforbud kommer fra denne politirapporten.

– Da hadde en ikke andre tall. Forskerne var sent på banen, rett og slett, sa Djuve.

I den påfølgende paneldebatten om tiggerforbud, konkluderte de fleste med at det er vanskelig å forby fattigdom, som er hovedproblemet når det gjelder tigging. Å hjelpe romfolk der de er, krever et system som gjør at pengene som gis kommer dit de skal, og det finnes foreløpig ikke i Romania, hevdet Ada Engebriksen, forsker ved forskningsinstituttet NOVA. Pengene havner alltid i lommer hvor de ikke skulle ha havnet, langt fra dem som trenger det mest, avsluttet hun

Tekst og foto: Kristin Aksnes